Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap

TER ONDERTEKENING
Aan: MOCW

Onderzoek en Wetenschapsbeleid

Van
[redacted]

Datum
17 oktober 2024

Referentie

Bijlagen
1 (afschrift Tweede Kamerbrief)

Intern OCW afgestemd
KENNIS, WJZ

Interdepartementaal afgestemd
BZK, FIN, BUZA

nota

Reactie op commissiebrief van de Commissies voor Financiën en OCW van de Eerste Kamer met vragen over het overleg met rectoren van de universiteiten over wetenschappelijke integriteit en onafhankelijkheid

Aanleiding
Naar aanleiding van een afschrift van de brief aan de Tweede Kamer over onafhankelijkheid en integriteit van december vorig jaar die uw voorganger aan de Eerste Kamer heeft gestuurd, zijn op 26 juni jl. Kamervragen gesteld. Bijgaande beantwoording wordt parallel voorgelegd aan de staatssecretaris van Financiën-Fiscaliteit en Belastingdienst. U tekent mede namens deze staatssecretaris omdat vraag 5 over zijn portefeuille gaat.

Geadviseerd besluit
Akkoord met verzending van de brief met de antwoorden naar de Eerste Kamer door ondertekening.

Kernpunt
De Kamervragen gaan onder andere over de integriteit en onafhankelijkheid van hoogleraren belastingrecht. Omdat zij vaak ook werkzaam zijn bij een commercieel advieskantoor, wordt hun integriteit en onafhankelijkheid de afgelopen jaren door zowel Eerste Kamerleden als Tweede Kamerleden ter discussie gesteld.

Toelichting
Politieke context en aanloop
Diverse partijen in de Tweede Kamer vinden het belangrijk dat de onafhankelijkheid en integriteit van wetenschappers goed geborgd is. Er worden hierover Kamervragen gesteld. Het Kamerlid Omtzigt (NSC) heeft bijvoorbeeld aan de vorige Staatssecretaris van Financiën – Fiscaliteit en Belastingdienst en uw voorganger vragen gesteld over de Belastingdienst die leerstoelen en hoogleraren financiert (31 mei 2022) en over het artikel "Universiteit van Amsterdam geeft Netflix belastingadvies vermomd als wetenschappelijk onderzoek" (van Follow the Money; 5 juli 2023).
Ook in debatten over het Belastingplan is dit meermaals aan de orde geweest, specifiek in 2020 toen de staatssecretaris van Financiën aangaf bij de bemensing van adviescommissies fiscaliteit de onafhankelijkheid van de leden te willen borgen. Ook in de Eerste Kamer speelt deze discussie al langer. Tijdens de parlementaire behandeling van het Belastingplan 2022 en 2024 zijn hierover aan de vorige staatssecretaris van Financiën – Fiscaliteit en Belastingdienst vragen gesteld. Ook tijdens het recente commissiedebat op 3 oktober is de onafhankelijkheid van bijzondere hoogleraren aan de orde geweest en heeft u toegezegd dat de Kamer in Q1 2025 een beleidsbrief ontvangt, waarin o.a.de mogelijkheden tot het vergroten van transparantie en onafhankelijkheid van bijzondere leerstoelen worden opgenomen.

Toelichting op antwoord vraag 5

- De bestaande beleidslijn van het ministerie van Financiën is dat het onwenselijk is dat mensen die een direct belang hebben bij de uitkomsten van een advies – bijvoorbeeld omdat zij bij een andere werkgever commercieel actief zijn op dat gebied – adviesopdrachten uitvoeren op fiscaal gebied.[1] Tegelijkertijd sluit Financiën niet uit dat fiscale experts die actief zijn in de praktijk in worden gezet voor een adviesopdracht als de relevante deskundigheid anders niet toegankelijk is en risico's op het gebied van belangenverstrengeling beperkt zijn.
- Financiën heeft nu besloten om, aanvullend hierop, gebruik te gaan maken van de 'integriteits- en geheimhoudingsverklaring' die is opgenomen in de 'Leidraad instellen externe commissies', bij de totstandkoming van nieuwe adviescolleges, externe commissies en adviesopdrachten op het gebied van fiscaal beleid.
- We hebben een beeld van de wijze waarop een aantal ministeries omgaan met het borgen van de onafhankelijkheid van (wetenschappelijk) advies (zie de bijlage) en we weten dat ministeries de 'integriteits- en geheimhoudingsverklaring' uit de 'Leidraad instellen externe commissies' bij het benoemen van leden van externe commissies *kunnen* gebruiken. De conclusie op basis van dit beeld is dat er geen sprake is van een uniforme rijksbrede toepassing van een onafhankelijkheidsverklaring.
- De minister van BZK is verantwoordelijk voor de Kaderwet Adviescolleges en deze Leidraad. OCW en Financiën hebben daarom op ambtelijk niveau aan BZK voorgelegd om te gaan verkennen of het mogelijk is om in deze rijksbrede kaders aanvullingen op te nemen, gericht op het borgen van de onafhankelijkheid van wetenschappers in adviescolleges en externe commissies.
- BZK geeft aan dat deze Leidraad recentelijk[2] is herzien en gepubliceerd, en (eerst) nog effect zal moeten hebben in de praktijk. Daarnaast geeft BZK aan dat de rijksbrede kaders kunnen bijdragen aan het borgen van het vertrouwen in de wetenschap, maar dit niet primair tot doel hebben.[3] Zij ziet daarom nu geen noodzaak om het gebruik van de integriteitsverklaring verder te onderzoeken.
- Nu BZK geen verder onderzoek wil doen, gaan wij binnen OCW in gesprek over nut en noodzaak van het aanscherpen van het verder borgen van onafhankelijk wetenschappelijk advies van Kaderwet adviescolleges en commissies bij OCW.
- Navraag bij verschillende bronnen (Financiën, BZK, Rekenkamer, UNL, KNAW en binnen OCW[4] leert dat de aanname in vraag 5 lijkt te kloppen dat er internationaal (Europees) bij deelname aan bijvoorbeeld wetenschappelijke- of overheidsadviescommissie vaker gewerkt wordt met een dergelijk 'conflict of interest statement', hoewel er niet één specifiek stuk gevonden is. Wel zijn er

[1] Zie bijlage 1 bij de eerste Fiscale beleids- en uitvoeringsagenda van het kabinet Rutte 4: Kamerstukken 2021/2022, 32140 nr 119.
[2] In juni 2024.
[3] Een adviescollege of externe commissie bestaat immers veelal uit leden met een diverse achtergrond en niet uitsluitend uit wetenschappers.
[4] Bij directie Kennis en OWB-EUI.

voorbeelden te vinden zoals van EASAC en EULISA[5]. Het is onduidelijk hoe wijdverspreid dit gebruik is.

Informatie die niet openbaar gemaakt kan worden
N.v.t.

[5] declaration of interest en https://www.eulisa.europa.eu/Organisation/GoverningBodies/Documents/Rules%20on%20Conflict%20of%20Interest.pdf

Datum
9 september 2024

BIJLAGE

We hebben een beeld van de wijze waarop een aantal ministeries omgaan met het borgen van de onafhankelijkheid van (wetenschappelijk) advies:

1. De Gezondheidsraad, als onderdeel van het VWS concern, vraagt expliciet naar eventuele belangen en maakt de onafhankelijkheidsverklaring openbaar.
2. Bij de Wetenschappelijke Klimaatraad en de Raad voor de Leefomgeving en Infrastructuur (EZK) wordt een belangenverklaring ondertekend en wordt elke vergadering opnieuw gevraagd naar eventuele nieuwe belangenverstrengeling en besproken of dit gevolg moet hebben voor betrokkenheid bij een adviestraject.
3. De Raad voor de Leefomgeving en Infrastructuur (I&W) hanteert de 'Code ter voorkoming van oneigenlijke beïnvloeding door belangenverstrengeling' die onder meer door de Koninklijke Academie voor Wetenschap (KNAW) is opgesteld. Leden wordt gevraagd om een belangenverklaring te ondertekenen. In de sollicitatieprocedures voor deze Raad wordt nadrukkelijk aandacht besteed aan integriteit en onafhankelijkheid.
4. LVVN hanteert geen algemeen protocol om mogelijke belangenverstrengeling bij advies tegen te gaan, omdat het van mening is dat dit primair de verantwoordelijkheid van de partij is die het onderzoek uitvoert. Wageningen Research (WR) is een belangrijke uitvoerder van wetenschappelijk onderzoek voor LVVN. WR borgt de wetenschappelijke integriteit van onderzoekers onder andere door bij aanstelling onderzoekers de Integriteitscode Wageningen University & Research te laten ondertekenen.
5. Bij het benoemen van leden van de Raad voor Dierenaangelegenheden (RDA; LVVN) is aandacht voor belangenverstrengeling (wettelijk vastgelegd en uitgewerkt in zijn huishoudelijk regelement). Bij het benoemen van leden wordt bijvoorbeeld gevraagd naar (financiële) belangen en een verklaring gevraagd. In zijn adviestrajecten houdt de RDA een vinger aan de pols, onder meer door mogelijke belangenverstrengeling bij leden standaard te agenderen bij de start van ieder zienswijze traject.
6. Bij de benoeming van leden van de Onderwijsraad wordt niet nog afzonderlijk om een onafhankelijkheidsverklaring gevraagd. Onafhankelijkheid wordt benoemd in de vacaturetekst en komt in de sollicitatiegesprekken aan de orde. In voorkomende gevallen wordt gevraagd om conflicterende functies neer te leggen.